

DISCURSOS

LLEGITS EN LA

"REAL ACADEMIA DE BUENAS LETRAS" DE BARCELONA

EN LA SOLEMNIAL RECEPCIÓ PÚBLICA DE

D. MANUEL DE MONTOLIU

EL DIA 26 DE JUNY DE 1927

BARCELONA

IMPRESA DE LA CASA DE CARITAT, MONTALEGRE, 5

1927

DISCURSOS

LLEGITS EN LA SOLEMNIAL RECÉPCIÓ PÚBLICA

DE

D. MANUEL DE MONTOLIU

DISCURSOS

LLEGITS EN LA

"REAL ACADEMIA DE BUENAS LETRAS" DE BARCELONA

EN LA SOLEMNIAL RECEPCIÓ PÚBLICA DE

D. MANUEL DE MONTOLIU

EL DIA 26 DE JUNY DE 1927

BARCELONA

IMPRESA DE LA CASA DE CARITAT : MONTALEGRE, 5

1927

PIN Y SOLER, NOVELISTA

Senyors,
Senyors Acadèmichs:

Els qui, en qualsevulla de les activitats intel·lectuals, treballen sense esperar altra recompensa que la pura satisfacció per la tasca conscienciosament realitzada y 'l progrés, petit o gran, que llur aportació individual pot produhir en llur especialitat; els qui han après desde joves a treballar ab esperit desinteressat y sols per amor al saber o a la bellesa; els qui estan sempre disposats al sacrifici de tota vanitat per seguir imperturbablement l'impuls de llur vocació, són sempre, y a tot arreu, una minoria; y la nostra terra no deu ésser segurament una excepció d'aquesta regla.

Permeteume, ara, que us digui que, al meu juí, les Academies han d'ésser les corporacions destinades a aplegar aquestes minories d'homes de ciència y de lletres, que, per damunt dels èxits y del honors, posen el noble desinterès d'una vocació religiosament acceptada y seguida en mig de les vicissituds més diverses de la vida. Y permeteume, encara, afegir, que jo sempre he esguardat aquesta docta y venerable Academia, a la qual m'ha portat més la vostra amistosa benevolença que la migrada suma dels meus merxèments, com una selecció dels nostres homes de lletres en els quals resplendexen les virtuts inherents a una vocació fervorosa y desinteressada.

Compendreu, donchs, senyors Acadèmichs, l'emoció que'm produhí la noticia d'haver estat proposat per vosaltres per a un lloch de la vostra Corporació, y la que ara m'envaeix al saludarvos per primera vegada desde'l setial que havèu tingut la gentilesa de reservarme. Dels motius

que vosaltres hagiut tingut per cridar-me al sí de la vostra Corporació jo no'n puch acceptar d'altre, sinó 'l que segurament hauréu tingut en compte abans que'l dels meus pobres mèrits : axò es, la meua amor desinteressada a les lletres catalanes y la meua fervorosa vocació literaria. Si aquests títols m'han fet merexedor del honor que de vosaltres estich rebent en aquesta hora, a mí'm toca fer-me digne d'aquest honor y contribuir, per la meua banda, a seguir fent bones les lletres conreades en la vostra il·lustre Acadèmia.

Però, encara, un altre motiu d'agrahiment ve a afegir-se al que ara us he expressat. M'havéu elegit per a ocupar la cadira que pocs mesos ha dexà buyda 'l vostre plorat company En Joseph Pin y Soler. L'il·lustre novel·lista y compatrici meu, qu'encara honorà ab la seva presència aquesta sala 'l dia de la darrera recepció acadèmica, se n'anà d'aquest món dexant en el meu esperit la desolació d'una doble pèrdua : la pèrdua del mestre y la del amic. Jo sempre m'havia honorat ab els savis consells y ab la dolça amistat d'En Pin y Soler. Jo 'l tinch associat al recort d'una de les etapes més inoblidables de la meua vida familiar; ell m'havia comptat, també, quan jo tot just prenía la primera volada, en l'estol d'aquells joves qu'ell, ab el seu delicat humorisme, anomenava 'ls seus «nebots literaris». Admirador sincer del seu gran y original talent y de les seves qualitats de perfecte cavaller y amic model, jo no podia acceptar la vostra honrosa designació per ocupar el seu setial sense una fonda emoció y una satisfacció íntima, que ve a compensar d'alguna manera 'l dolor que'm causà la seva partença. Y vull aprofitar l'avinentesa d'ésser jo 'l successor del meu il·lustre compatrici, per a retre un coral homenatge a la seva memoria, no sols ab la recordança que la consuetut acadèmica m'obliga a fer d'ell el dia d'avuy, sinó consagrant el meu discurs d'entrada al estudi de la seva obra novel·listica, que ocupa, com tots sabèu, un tan important capítol en la historia de la novela catalana del segle XIX.

En el moviment literari de la renaxença catalana Pin y Soler ha romàs sempre una figura apart y independent, una personalitat original y inconfondible. Ell, al contrari del que ha passat ab molts dels nostres novel·listes y prosadors, ha actuat fora de tota escola literaria, y sols ha estat fidel a la llei del seu propi temperament y al seu personalíssim ideal estètic. Les fluctuacions incessants dels corrents literaris que'ns venien imposats pels cenacles y les personalitats de les terres ultra pirenaïques no'l feren pas virar de la seva primera orientació. El seu ideal estètic, en el camp de la novel·la, sempre fou fixe y concret. Ni'l romanticisme, ni'l naturalisme, ni'l psicologisme'ns poden furnir la fórmula d'explicació del personalíssim art novel·lístic d'En Pin y Soler. En plena invasió del naturalisme, que tan malestrugues desviacions causà en alguns grans talents dintre'l camp del nostre teatre y de la nostra novel·la, En Pin y Soler resistí coratjosament l'onada victoriosa, y, fidel sempre al seu ideal d'un art elegant y pregonament ciutadà, seguí, gayrebé sol, creant la gracia y la gentilesa en el dir, la temperança y la sobrietat en el descriure, la riallera bonhomia en el narrar, la finor y l'agudesia en l'observar, tot delicadament embolquellat en un constant y subtil somris d'ironia piadosa y en una discretíssima tendència a la paradoxa, que fan única y incomparable en els seus temps la seva fesomia literaria. Totes aquestes virtuts y qualitats, notemho bé, són essencialment, fonamentalment, llatines; són dons universals y eterns del geni llatí; y, com veurem en el curs d'aquest estudi, vénen a infondre un valor d'humanisme cosmopolita a la bàsica catalanitat del seu talent literari, que brilla d'un cap al altre de la seva obra novel·lística. En Pin y Soler, exemplar home de lletres, fou abans que tot, y per damunt de tot, un home de bon gust. Jo no'm puch estar de posar, en una relació viva, aquest bell fons de sentit humanista y de sentit llatí que impregna, com un perfum reconfortant, tota l'obra del nostre il·lustre compatriota, ab la Tarragona dels seus amors, ab aquesta arca venerable de la tradició romana de la nostra terra. Ah, no ho dubtèu! La incomparable lluminositat del seu cel y de la seva mar, els secrets efluvis espirituals que brollen de les seves pedres, hont sota la dau-

rada carícia del sol ens parla encara 'l geni d'aquell poble que donà al món el privilegi de la ciutadania, foren les dèus hont l'esperit d'En Pin begué ja desde la seva infantesa 'l secret de la dignitat, de la gràcia, de la humanitat que havien de caracterisar per sempre més 'el seu talent. En la romana Tarragona, hont la natura y la tradició, el paysatge y la historia s'han donat la mà per tal de ferne 'l més agradós sojorn del home civilisat, fou hont aprengué En Pin la lliçó de l'amable ponderació, del seny qu'es ironia, de la ironia qu'es seny, de la pietat tan cordial, que amaren totes les visions de vides humanes qu'ell desplega en les seves memorables noveles.

Notèu, sinó, com En Pin y Soler, igual en la seva obra qu'en la seva vida, es capté sempre ab la distinció y, al ensem, ab la *naturalitat* d'un esperit essencialment aristocrata. El seu caràcter d'home y la seva obra de literat porta 'l segell inequívoch del fill d'una antiquíssima y venerable civilisació. Jo no dubto que tot l'excels qu'en el món espiritual ha pogut produhir y pugui produhir en l'esdevenidor aquest esperit recòndit que batega encara sota les ruïnes dels monuments romans de Tarragona, porta y portarà marcat aquest mateix segell d'aristocràcia característich de totes les restes de la passada grandesa que dona a llum sense interrupció aquest ventre ubèrrim de la vella imperial metròpoli. El front del seu fill, el nostre plorat Pin y Soler, el mateix que la més trocejada testa d'estatua que's desenterra del seu sòl, semblen portar gravada la llegenda gloriosa : «*Civis romanus sum*».

Y observèu una altra circumstància que fa encara més preuada aquesta fidelitat d'En Pin y Soler a la tradició de patriarcal noblesa que brolla del ambient històrich de la nostra ciutat romana. Abans d'entrar a Catalunya les corrents del naturalisme estranger, dominava ja en el món de la nostra literatura renaxentista 'l culte fervent a un naturalisme indígena, a un naturalisme nostrat. Pin y Soler escrivé en plena època de ruralisme literari; els nostres novel·listes y 'ls nostres dramaturgs cercaven aleshores l'element típic y genuí de la nostra tradició, el protoplasma, per dirho axí, de la vella civilisació catalana, l'arquetipus del temperament y del caràcter català, preferentment en els nostres

estaments rurals y en les classes il·letrades. No diré jo que anessin errats; però era errat, en general, el sentit que'ls nostres escriptors donaven a aquesta recerca, qu'ells realisaven sense anar guiats pel ideal civil, l'ideal urbà, necessari y indispensable per a incorporar a l'obra moderna de civilització y cultura les valors ètniques estojades en els nuclis de pobladors de camps, valls y muntanyes. El ruralisme dels nostres primers novel·listes y dramaturgs resultava així, al capdavant, una escola vivent de rusticitat.

Jo gosaria dir que fou En Pin y Soler el primer dels nostres prosadors que veyé y tractà temes rurals en funció de ciutadania. Y es qu'ell professava la bona doctrina que, per trobar valor de transcendència estètica en l'ànima rústica dels estaments socials inferiors, l'artista té d'ésser conscient de la finalitat essencialment civilisadora del art, y, per tant, no ha de davallar ni fer davallar el seu art al nivell dels esperits rústichs, ans té d'eleva-los aquests al pla superior d'una serena contemplació intel·lectual. Així pogué En Pin y Soler escriure esplèndides noveles rurals, sense caure en el delict de rusticitat, y infondre en la visió de les ànimes y de les vides de la seva gent del camp un nobilíssim sentit de ciutadania, que, rarament, trobem en els novel·listes del seu temps. Del nostre Pin y Soler podem dir que l'isolament en que's trobà, com a escriptor, durant la seva carrera literaria, no fou més qu'efecte del seu avençament respecte als altres contemporanis. Res no provaria aquesta afirmació ab tanta força com el fet innegable que de totes les noveles rurals escrites fins al darrer decenni del segle passat, les d'En Pin y Soler són les úniques que han arribat fins als nostres dies ab la mateixa frescor, ab el mateix encís que tenien en el moment d'exir de les mans del seu autor.

No és estrany, donchs, qu'En Pin y Soler hagi estat venerat y estimat pels joves de totes les generacions literaries que vingueren després d'ell. Y es que'l sentit de ciutat que ha anat enfortintse y arrelant sense interrupció de fa ja molts anys en la nostra terra, trobava, en la figura y en l'obra de Pin, tan allunyada en el temps, un punt d'enxancament, una mena d'anunci anticipat del nou esperit

que havia de regnar y dictar la norma literaria a les generacions pròximes. Jo recordo ab quina veneració y ab quina simpatia 'l voltavem y encaxavem ab ell els joves de la meua generació. Es qu'endevinavem, en l'autor de *La familia dels Garrigues*, un anticipat als seus temps, un d'aquells esperits que són com ponts providencials destinats a unir els ideals de generacions diferents que, sense ells, haurien romàs separades per un abisme. Nosaltres veyem aquell home que ja blanquejava de barba y cabells, tan acollidor, tan benèvol, acostarse, ab aquell somris tan gentil, qu'era tot un estímól, a nosaltres els joves, com volent ferse perdonar els seus anys, sumantse a les nostres iniciatives y als nostres entusiasmes, cridantnos a una fraternal colaboració en obres d'orientació tota moderna, com aquella del recull de *Sonets catalans* que ab tan bon gust publicà sota 'l títol de *Sonets d'uns y altres*. Per un temps fou ell el centre vivent, el mentor d'un cenacle de joves escriptors que beviem, àvidament, en les seves amables y espurnejants *causeries*, aquella mel de sàvia que sols donen la bondat del cor, la curiositat sempre desperta de la inteligencia, y la llarga conexença del món y dels homes, qualitats que'l nostre Pin possehia a desmesura. Es que'ls joves veyem en aquell inimitable y encisador *causeur*, un home que havia produït una obra de sentit superior a la dels seus contemporanis, obra d'un escriptor que sabia qu'encara no havia arribat la «seva» generació literaria. Y nosaltres y ell mateix creyem de bona fe que aquesta generació qu'ell havia tant de temps esperat erem nosaltres. El seu amor a les literatures clàssiques, la seva devoció als humanistes, el seu exigent y escrupulós culte del bell dir, el seu sentit tan intens de civilitat, el seu ayre de gentilhom que conreava la literatura com el més poderós cncís de la vida humana, el seu cosmopolitisme, la seva franca aversió al mal gust, aquestes y altres qualitats y aficions personals eren per nosaltres símptomes evidents d'un d'aquells esperits privilegiats que viuen isolats y incompresos en la seva generació, porque 'ls sembla flayrar de lluny les noves floracions qu'encara estan per germinar sota 'ls camps de la literatura... ¡Com me plauria estendrem sobre aquests recorts tan vius que tinch de la persona del nostre eximi novel·lista! Però 'ls límits d'aquest estudi m'obliguen

a posar punt a aquest capítol, tot subjectiu, per entrar d'una vegada en l'estudi de la seva obra.

* * *

Limitaré 'l meu estudi a la seva personalitat de novel·lista, perquè jo crech que, malgrat els altres cayres tan interessants de la seva personalitat d'escriptor, si En Pin y Soler ha de passar a la immortalitat serà indubtablement en virtut de la seva obra novelística. Ya ho sabèu : En Pin no fou cap cas de fecunditat literaria. El seu bagatge, com a artista creador, es compon gayrebé exclusivament de tres noveles, formant una trilogia, una gran novela cíclica en tres parts, en la qual segueix pas a pas el destí dels individus d'una familia del Camp de Tarragona fins a dexar-los a cada un d'ells en el llinar de l'altra vida. Tres noveles solament; però, quines noveles! Podèm dir, sense cap exageració, y sense excitar la gelosia de cap dels novel·listes contemporanis seus, que, ab En Pin y Soler, la novela catalana assoleix una etapa de plenitut estètica y de transcendencia social que debades cercariem en la literatura catalana del avantpenúltim y del penúltim decenni del segle XIX, durant els quals foren escrites. *La familia dels Garrigues*, la primera novela de la trilogia, fou escrita a Marsella en 1870, y romangué disset anys inèdita, puix fou publicada en 1887. La segona novela, *Jaume*, dataça en 1875 a Brusseles, passà també forces anys en la reclosió y en el silenci, puix la seva publicació tingué lloch en 1888. La darrera novela, *Niobe*, fou publicada l'any següent, 1889. La revelació del talent d'En Pin y Soler fou una veritable sorpresa. En 1888, axò es, un any abans de la publicació de *La familia dels Garrigues*, el nostre compatriota era absolutament desconegut. Soltadament comparegué a Barcelona de tornada del seu exili, portant sota l'axella tres noveles. Llur publicació elevà de sobte aquell home desconegut, que ja s'acostava als cinquanta anys, a un dels llochs d'honor entre 'ls conreadors de la novela catalana. La vibració càlida de vida humana que brollava d'aquelles visions tan fidels de les ànimes y de llurs destins, y l'originalitat d'aquell estil espurnejant, sucós, ductil, ondulant, infinitament ma-

tisat, fluent com la paraula viva en un espiritual col·loqui, impressionaren vivament als seus contemporanis.

Regnava, com ja sabèu, en aquella generació literaria, el més desenfrenat costumisme dintre 'l camp de la novela. Els nostres novel·listes, seguint la moda del temps, cercaren afanyosament en el costums típics del nostre poble l'encarnació de l'ànima colectiva; caràcters, ambient moral, paysatge, conflictes, tot s'amotllava, si us plau per força, al march format pels elements típics de la tradició social heretada del antigor per tots els estaments històrics del poble. Del conjunt de totes les noveles en que'ls autors curaven de reflectir els costums populars, ne brollava indubtablement una flayre, y potser més que flayre, un color de catalanitat. Però en aquesta catalanitat resultant; en que, sigui dit de passada, s'havía incorporat tant d'element convencional y purament fantasiós, mancava un matís essencial : el matís de la catalanitat individual, original y moderna d'un esperit plenament fill del seu temps, que sabés infondre a la visió de la vida catalana no sols un valor d'actualitat viva, ans encara sabés interpretar aquest espectacle pintoresch de l'ànima popular com un element integrant de la universal civilització humana. Dos foren els assaigs que s'intentaren ab aquesta amplíssima orientació entre nosaltres en els dos decenis susdits : el de Narcís Oller, el venerable patriarca de la novela catalana, que tenim la sort de veure encara en el món dels vivents, y 'l d'En Pin y Soler. En l'obra de l'un y l'altre hi ha, efectivament, un heroych esforç de superació del costumisme miope y anecdòtic que imperava en aquella època. L'esforç de Narcís Oller triomfà en algunes de les seves nombroses noveles. L'esforç d'En Pin, menys ambiciós que'l seu gloriós colega, y gayrebé coterrani seu, podèm dir que triomfà plenament en totes les qu'escriví, en les tres parts de la seva trilogia.

L'essencial catalanitat del art novel·lístich d'En Pin y Soler assolí aquella superació mercès a tres qualitats o notes distintives del seu esperit : el seu humanisme, el seu humorisme y 'l seu cosmopolitisme.

Entrèm a estudiar ràpidament l'obra novel·lística del gran mestre sota aquest triple aspecte. En aquests tres

cayres de la seva personalitat y del seu art s'inclou, crech jo, tot el secret de la seva valor, tan alta y exemplar. La catalanitat d'En Pin y Soler es una essencia destilada al travers d'aquest triple sedaç : el seu humanisme, degut al fons moral y a la refinada educació del seu esperit; el seu humorisme, fruyt espontani del seu temperament; el seu cosmopolitisme, fill de la seva personal experiencia y conexement dels homes de distintes races y diversos climes.

* * *

Sobre 'l sentit humanista del nostre Pin podriem escriure un llarg capítol. La *Biblioteca d'Humanistes*, qu'ell edità ab tan refinat bon gust, y 'ls bellíssims prefacis ab qu'enriquí 'ls seus volums bastarien per colocalo en un lloch d'honor entre 'ls humanistes de la nostra terra, en l'estol d'aquells esperits que, enamorats de totes les manifestacions literaries en que 'l vell «sensus humanitatis» s'ha erigit com norma d'equilibri y de bon seny, cerquen adalerats l'alta fruició de tots aquells monuments de la paraula humana hont ha cristalisat un noble ideal d'educació intel·lectual y moral del home.

Però no 'ns cal recórrer a aquestes manifestacions concretes, per tal de fer palès el seu pregon sentit humanístich. Les seves matexes noveles ens oferexen abundantament un esplèndit material demostratiu. Es un dels trets originals del seu art novelístich la interpolació de discretes consideracions morals, de besllums finíssims de filosofia humana en el curs de la seva narració. Pin y Soler, tot novelant, no abandona may la seva noble dèria de l'educació del esperit, aquesta noble dèria que cristalisà en aquell deliciós llibret seu que porta 'l títol de *Pegles morals de bona criaça*. Forces pàgines de les seves noveles, sobretot *La família dels Garrigues* y *Jaume*, abunden en semblants consideracions, que de vegades se concreten en màximes d'or, dignes d'un clàssich.

Tota l'evolució dels tràgichs destins dels membres de la família dels Garrigues té 'l seu punt de partida en la insensata interpretació que dóna al principi de l'autoritat paternal el cap de la família, l'herèu, En Ramon Garriga,

home del més violent y desenfrenat despotisme, qui arrossega al hereuet Ramon a la vida del llibertinatge y del crim; al Jaume, a la vida aventurera y a una lluyta cruel per trobar els camins de la seva vocació d'artista; a la pobre Mercè, a una vida de sacrifici inhumana, que acaba per trocejar tràgicament la seva ànima angelical; al Narcís, a la follia de la desesperació y a la misantropia inherent a una falsa vocació sacerdotal imposada per la mà de ferro del herèu. Pin y Soler, com autèntich humanista, no era d'aquests esperits simplistes que creuen en aquesta gran falòrnia del art pel art; era un clàssich modern, que, com els antichs, creya que l'art és una activitat espiritual que «miscuit utile dulci», que no té per finalitat única 'l «delectare», ans encara 'l «docere»; en una paraula, que l'art, ensems que *commoure* y fer trontollar l'ànima ab l'emoció, l'ha *d'edificar* y enrobustir moralment, y que l'art es per al home y no l'home per al art. Y aquest concepte clàssich del art y de la literatura vivifica d'un cap al altre la seva gran trilogia, la qual, en darrer resultat, és una magnífica y terrible lliçó moral, servida en el beire d'or d'una visió altament estètica del destí d'unes vides humanes llençades al abisme per l'empenta brutal d'un home que ha despulat el principi de l'autoritat paterna d'aquest sentit d'humanitat que ab la unció del oli sagrat del esperit cristià endolceix totes les asprors, equilibra totes les violències y ennobleix totes les miseries de la vida humana. Mercès a aquest arrelat humanisme del nostre Pin, en mig del negre pessimisme que embolcalla 'l destí de tots els personatges de la seva trilogia, lluen de tant en tant, ab viva y consoladora resplendor, variades perspectives d'un horitzó inundat de clarors optimistes. Les silencioses amors del Narcís, l'idealisme de tan excelsa qualitat del Jaume, l'abnegació y la dolçura angèlica de la Mercè, la matexa joyosa conformitat a la seva sort humil de la familia de pescadors tarragonins hont passà 'l Jaume la seva infantesa, són altres tants punts de dolcíssim repòs, altres tants oasis refrigerants pel ànim del lector sotraquejat per aquella galopant davallada a la timba tenebrosa, en la qual capbuça despiatadament l'autor als seus personatges.

Un aspecte força interessant d'aquest humanisme d'En

Pin y Soler qu'estem estudiant es la extraordinaria penetració qu'ell té per endevinar en els moments més dramàtics les mocions més delicades de l'ànima; detalls insignificants de vegades, un pensament volander, un gest fugitiu, una observació trivial, però qu'en aquell moment precis assolixen un relleu de significació transcendent; instants de la vida que són com bresques que copsen els més purs degotims d'aquesta mèl de la pietat profunda que l'ànima, com una inquieta abella, xucla en moments breus y espayats, de la infinita y omnipresent bonesa de Déu. Recordaré sols dos o tres d'aquests passatges. En *La família dels Garrigues*, quan el Jaume, asfixiat per l'atmósfera de violent despotisme ab que'l pare emmetzina la pau familiar, ha fugit de la casa payral a la recerca de més amples horitzons per a la seva vocació artística, la seva tia, aquella silenciosa y abnegada tia Pona, qu'estima a tots els fills de la casa com a una mare, contesta a una consideració optimista del Narcís sobre la sort del germà fugitiu, ab aquesta delicada observació : « — Com ho farà, pobrissó, sense una malla ni una creu?... Fins estich certa que'l pobre anyell no ha pensat en los portals tancats... ni en roba pel camí... y mitges? Ell, que'n forada tantes! » L'altre passatge's troba a *Niobe*. En Ramon, el pobre orfe, el fusteret descendent de l'opulenta niçaga dels Garrigues, quan, en la desesperada recerca de la seva mare desconeguda, per terres d'Italia, aconseguix, al fi, trobar la seva dida, aquesta, un cop reconegut el seu *bimbo*, se lliura a aquestes naturals expansions del afecte verament maternal que sent la dòna per aquell a qui ha donat la llet dels seus pits; y diu En Pin: « Li prenia les mans y n'hi tocava les duricies, aquelles pells sobreposades, dures, que's formen als palmells del proletari, li girava 'ls dits, y n'hi contemplava les ungles ran de la carn, ensatades, dures com astèlla de banya, flayrava les olors d'encenalls, de serradures de pi, de suors aturades, aquell baf de pobre tan indefinible, tan simpàtic, tan fàcil de reconèixer per qui també l'exhala, y, atendida, li deya... la tristesa que li causà saber que'l seu *bimbo* treballava de fuster y havia vingut de tan lluny, quasi a peu, cercant sa mare... »

En els moments de la narració en que l'acció reposa,

en els parèntesis del conflicte dramàtic, En Pin sap escorcollar sagaçment l'ànima dels seus personatges y descorre admirablement el vel de llur vida interior. Quan, en la novel·la *La família dels Garrigues*, el Narcís, l'orfe, se queda sol al mas aquella nit terrible en que'l Jaume ha fugit a córrer món, l'hereuet està pres per un delicta d'homicidi, el pare ha tingut a Tarragona un atach de feridura, y la tia Pona y la Mercè han corregut ab l'angoxa al cor y l'ànima dessolada al costat del amo abatut pel accident, En Pin fa desfilar per dins l'ànima del orfe tots els recorts de la seva trista vida y 'l fa aturar al punt culminant dels seus malestruchs amors, gayrebé inconscients, ab la Mercè. Es aquest un passatge de la més fina y punyent espiritualitat. Us en llegiré només que'l començament : «Pensant en la Mercè, li muntà d'eix caliu desconegut que, per falta de nom, ne dièm lo cor, tal bufada de benestar y delicia, que fins sos llavis s'agitaren pronunciant paraules de cap llengua... besant en l'ayre les tendres manetes de la nena que s'havia interessat per ell, que havia crescut en bondat y gracies mentre ell s'enfonsava en un camí del qual l'exida donava a una vicaria perduda per la montanya... Lluny d'amichs y coneguts, lluny de la masia, lluny de la Mercè... que's casaria ab un herèu del Camp, y que, mestressa de casa nova, oblidaria al companyó que li collia les més flagrants flors, li cassava los més bonichs moxonets... per a no parlar més que de lluny en lluny d'un mossèn Narcís, vicari de tal poble o rector de tal llogaret», etc.

En Pin y Soler era un finíssim conexedor, y també un sagacíssim escorcollador d'ànimes. En els tres grans retaulles de la seva trilogia 'ns presenta una riquíssima galeria dels més interessants y variats retrats humans. Cal fer constar, per endavant, que tots els tipus humans, sobretot els principals, de les noveles d'En Pin, són de la més autèntica y viva racialitat, plasmacions d'individualitats concretes elevades pel art del autor a símbols representatius de cayres essencials del nostre etnos, de l'«ànima perennis» del poble català. Y tots tenen aquell relleu de viva realitat que fa que's gravin en la memoria del lector com a recorts de persones que hagi conegut y tractat durant la seva vida. Pin y Soler, com tots els novel·listes de raça, ne tenia prou

ab uns quants trets enèrgichs, incisius, per traçar la silueta moral dels seus personatges. El seu art era realista; però no era un realisme 'l seu de màquina fotogràfica, sinó aquest realisme del poeta que sap donar transcendència ideal y significació simbòlica y universal a les seves impressions de la realitat.

El pare, l'herèu Garriga, el cap d'aquella família patriarcal de pagesos acomodats, es una figura que abunda extraordinàriament en la novela y en el teatre d'aquell temps. El mèrit d'En Pin, al traçar aquesta figura, és l'haver sabut evitar l'estereotipus, el clixé convencional y abstracte, corrent en la literatura de la seva època. La silueta del herèu 's dreça davant de nosaltres tota d'una peça, ab una vitalitat sens parell. Sa rigidesa es la seva característica. «Criat per pare rígit — diu En Pin — en lo començament de la centuria, y en mig de les aclamacions d'un poble que plorava de goig al veure en ses terres al desitjat Ferran VII, creya, com ho cregué son pare, que mentre hi hagüés Corts, Constitució, diaris y sobretot *malicianus*... no s'aniria bé. Sostenia que'ls estudis profans lleven la fe, que l'abolició de certs privilegis, la partició de béns, l'emancipació, en part, de la patria potestat, farien dels fills homens irrespectuosos, sense lley ni fre.» En Ramon Garriga es un d'aquells homes, dels quals ja se'n pert la mena, en que l'autoritat de pare 's confon ab un orgull despòtich y intractable, un orgull que no admet rèplica, un orgull dogmàtich que converteix la cadira patriarcal del cap de família en una càtedra pontifical infalible. En Ramon Garriga clou tota discussió ab el cop de puny damunt la taula y ab sentencies solemnes, tals com : «— Quan jo parlo, tot Déu calla», o bé : «— Perque tinch rahó sempre.» ¡Quantes desgracies de família no han vingut d'aquesta inhumana autoritat dels omnipotents herèus de la pagesia catalana que s'estilaven en temps dels nostres pares! En Pin y Soler ja ens fa endevinar, desde les primeres planes de la seva novela, les terribles tempestats que's congrien en el radi d'acció d'aquesta patria potestat sense límits ni traves. Això no embargant, el nostre novelista no ha perdut la mesura d'humanitat en la creació d'aquest atrabiliari «paterfamilias»; y mal que'l faci arribar fins als actes de violència més

reprovable en el tracte ab els seus fills, no pretén presentar-lo com un tipus de maldat, sinó com a un home que, «a pesar de la indiferencia y sequetat, diu l'autor, que demostrava per la gent de ca seua, no era de cor insensible. Les qualitats eren ofegades per la deria exagerada (com deria qu'era) de ferse respectar y muntar bé la familia». L'humanisme d'En Pin y Soler no comportava la mutilació de les facultats nobles del esperit, recurs tan generalment emprat per autors, de vegades de gran talent, per tal d'assolir un fàcil efecte melodramàtic. El nostre novel·lista tenia un concepte massa integral de l'ànima humana per caure en semblants aberracions.

L'hereuet Ramon és la figura més vulgar de la novela, però tan mateix és ben representativa d'un cayre de la nostra ànima colectiva. Es el prototipus del català desvergonyit, brètol, pocasolta, y cercabregues; del fill de casa bona a qui 'ls diners y 'l benestar arrossegueu a una procacitat y a un desenfrè de les passions que duen als camins de la maldat y 'l crim. Aquesta figura serveix al novel·lista de contrast a les altres figures simpàtiques de l'obra; li serveix d'element dinàmich per a consumir la tràgica ruïna de la familia. Es l'única figura que conté un cert virus melodramàtic; y aquest acaba per manifestarse palesament en la seva mort aparatosa y teatral, voltada de coincidències inversemblants, que per mi es l'única tara grossa de la trilogia.

El personatge traçat ab més amor es sens dubte Jaume; ab tant amor, qu'En Pin y Soler, després d'haver dexat solts y penjant els fils de la seva trama al final de la seva primera novela, reprèn la vida d'En Jaume desde 'l seu començament, y 'l fa objecte de la seva segona novela, que bateja ab el seu nom. El drama del Jaume, d'aquell noy idealista, que lluyta desesperadament per la seva vocació musical dintre aquella atmòsfera asfixiant de casa seva y contra la glacial incomprensió d'un pare autoritari, per al qual no existexen més horitzons que'ls de la seva hisenda, ni més ideals que'ls heredats de la velluria; el drama d'aquest pobre Jaume, ànima d'artista nascuda, com una flor delicada, en mig d'un erm flagellat per ventades y borrasques, que acaba per fugir de la casa payral sense una malla y cercar

a l'aventura, pels camins del món, la satisfacció de les seves nobles aspiracions; aquest drama, dich, ¿qui no l'ha presenciât més d'una vegada a la nostra terra, en les matexes circumstancies familiars y socials en qu'es desenrotlla a la novel·la d'En Pin? Es precisament un drama típic en l'època de traspàs de l'antiga vida patriarcal de la família catalana acomodada, rural o burgesa, a la moderna vida industrial de lluyta individual per l'existència, que tant contribueix a donar ales a les aspiracions dels temperaments idealístichs. ¿Qui no ha presenciât alguna vegada l'horror y l'hostilitat ab que han estat acollits en el sí d'aquestes famílies reposades els ideals d'un fill que inesperadament y sense respecte a la vella tradició familiar pretén obrir-se pas en el món del art o de la ciència? Aquest drama fou típic en la vida de la família catalana durant la darrera meytat del passat segle, en que dominava la nostra societat el més desenfrenat senyorestevisme. Aquest drama del pobre Jaume, nucli essencial de la trilogia, es seguit pels ulls del autor ab tan càlida simpatia, ab una emoció tan cordial, que no es estrany que'ls seus contemporanis veyessin, en les peripecies del jove compositor rodarión, les del propi autor, y que alguns afirmessin que aquesta part de la trilogia no es en el fons sinó un dissimulat llibre de memòries d'En Pin y Soler, que, com tots sabèu, tastà també l'amarga sabor del «pane altrui», y passejà les seves aspiracions idealistes per les matexes terres estrangeres que fa seguir al seu estimat protagonista.

Però no es solament el drama de la vocació artística del Jaume ço que'ns sospèn l'alè durant la lectura de la segona part de la trilogia. Aquest drama està entreteixit, encara, ab un altre que'l fa créixer en intensitat y en interès humà : la lluyta terrible qu'en el seu pit té lloch entre la passió de la música y la passió del amor; lluyta que acaba tràgicament, renunciant al amor y lliurantse follament a la furia de la seva passió artística. Triomfa l'artista, però la vida del Jaume resta trocejada. En la més negra solitud espiritual, recorre'l món ab l'angoxa d'una indestructible enyorança enroscada com una serp en el seu cor, fins que la mort el sorprèn en plena juvenesa en terres estranyes y remotes. La historia del Jaume es un dels monuments defini-

tius de la novel·la catalana. Desde la seva infantesa passada entre 'ls pescadors de la platja tarragonina, y la seva educació al Seminari d'aquesta ciutat fins a la desaparició d'ell de l'escena en el moment en que sembla tocar ab les mans la felicitat del amor, l'interès de la seva dramàtica historia no decau un moment. Y es un tret felicíssim del talent novel·listich d'En Pin el de dexar de parlar directament d'ell un cop el llença pels camins del món a la recerca dels seus ideals artístichs. Desde aquest moment sols sabrèm d'ell al través de les vagues notícies que pot tenir de la darrera etapa de la seva vida 'l seu fill Ramon, figura central de *Niobe*, la tercera part de la trilogia.

Y la Mercè, la dolça germana del Jaume, ¿no es també una figura arquetípica de la donzella catalana, la noya abnegada, que té per única norma de la seva vida 'l sacrifici per la felicitat de tots els que la voltan? Ella 's sacrifica per la salut del pare; ella 's sacrifica per la pau de la familia, dividida per la violenta autoritat del pare y les ambicions y les rancunies dels fills; ella sacrifica, casantse a contracor, l'amor que li ha inspirat el Narcís, l'orfe recollit a casa seva, y estava disposta al sacrifici abans ja de descobrirse la veritat de la veritable filiació d'aquest; ella, finalment, es l'única ànima en la seva familia que té comprensió de la vocació artística del Jaume, a qui encoratja ab tota la seva simpatia y tot el seu entusiasme.

No està traçada ab menys amor la figura del silenciós enamorat de la Mercè, el malhaurat Narcís, sobre 'l qual plana un tràgich destí, el destí d'una professió imposada, el destí del forçós renunciament a un amor tornat impossible per un fat inexorable. Veyèu ab quins trets més sobris y més expressius ens presenta En Pin al Narcís convalescent de la terrible cayguda, d'aquell atach de folia desesperació que li havia provocat la revelació de la terrible veritat del seu naxement : «Lo frobà sol assentat davant d'una tauleta baxa, la cama estirada damunt dues cadiretes. Tenia 'l cap ajupit, llegint un llibre gros com un missal, se l'oía suspirar de temps en temps y se'l veyia girar los fulls que no li deyen res que'l consolés. La llumanera li aclaria les mans y 'l llibre. Lo cap era per damunt lo pàmpol y d'un poch lluny no se li veyia. Com havia mudat! Com

s'havia fet home! Aquelles carns flonges de seminarista s'havien fus, aquells cabells rapats del pagès quasi sacerdot havien crescut, llisos, abundants! Sos ulls miraven més endins. Ses faccions s'havien apurat. Una barba sedosa, negra, ampla de baix, llisa a les galtes, guarnia sa hermosa testa de *màrtir del Japó*, etc.

Y si de les figures principals d'aquestes noveles passèm a les secundaries, y àdhuch a les de tercer ordre, trobèm la matexa intensitat de visió, la matexa seguretat en el traçat de cada silueta, la matexa sobria selecció de trets expressius en cada retrat. M'allargaria fòra mesura si us volgués detallar sols una mica tots els personatges que materialment pululen per les pàgines de la trilogia, comparsa adés llastimosa, adés finament grotesca de la tragicomedia de la vida. Axí, donchs, m'acontentaré ab una ràpida enumeració. Recordèn la senyora Pona, la tia de la familia Garriga, la vella fadrina destinada al sofriment silenciós d'una existencia sacrificada als altres y acabada en la més trista miseria y desèmpar; la Guadalupe, la filla del americà, qu'enamora al pobre Jaume ab el seu «ayrós caminar y moviments graciosos», ab la seva fina morenor, ab els seus ulls «de mirar un xich burleta», ab «el seu riure perlat, potser irònich»; el seu pare Josep Salvat, *l'americanu*, escèptich, positivista y vanitós, d'instints de pirata, disposat sempre a vendre l'ànima al diable per un bon negoci; Bernat, el mahonès, el soci del Salvat, de mà forada y cor enamoradís; Tuyes, la minyona, l'amiga del hereuet, «rabassudeta, grassallona, apotent com una bona perdiu farcida; ulls grans, vius y negres, boca riallera, un poch gran y molsuda, espatlles amples, pit ben guarnit; tot en ella era fresch, agradable y sanitós»; Don Romuald, el vell militar castellà, sempre galant, sempre obsequiós y cerimoniós, d'una rectitut tan quixotesca, que quan, a l'edat de cinquanta anys, l'ascendexen de tinent a capità, se sent tot ofès, pensant que la gent atribuirà l'ascens a l'adulació y la intriga; el canonge Morros, el terrible educador del Jaume y del Narcís, home sever, de terrible aspecte, respectable per ses costums, y, com diu graciosament En Pin, «adornat, en una paraula, de totes les qualitats qu'en llatí més o menos lapidari sovint se llegeixen en los epitafis»; les «Animetes», aquelles «cinch o sis»

germanes, fadrines, totes llargarudes, seques com canyes de pescar, grogues, tafaneres y impertinents; y aquells interessants tipus de pescadors dels primers capítols de *Jaume*; y aquella galeria dels beneyts de Tarragona que'ns presenta al primer capítol de *Niobe*, pobres benaventurats que tenen de comú tots la deria del art; sobretot aquell deliciós senyor Ginovès, el músich, «curtet y escanyolit», «metet y curiós», «atent y pacífich», «curt de menjar y llarg de roba», perquè sempre portava vestits que li venien balders, ab una guilla-dura per la música que se'l menja viu y ab «unes entranyes artístiques» en perpetua commoció; y també aquell mestre de flauta, Lluïset Cames d'or que dóna, ficat al llit, la lliçó diària al Ramón, etc.

No hi ha hagut novel·lista en la nostra terra que hagi dibuixat una abundor semblant de tipus humans, en proporció a l'extensió de la seva obra. La mà que ha traçat tan magistralment aquesta multitud d'inoblidables siluetes humanes anava verament guiada per aquest instint del cor que sap estimar les coses y les persones que l'ull observa y l'enteniment analisa, per aquest instint que han tingut tots els escriptors dotats d'aquell sentit d'humanitat del qual suara parlavem.

* * *

Donchs bé, aquest mateix instint es l'arrel íntima d'aquest *humorisme* tan personal d'En Pin y Soler, que dóna una tan deliciosa sabor a tota la seva producció literaria. L'*humorisme* d'En Pin y Soler es de la més noble qualitat; es un *humorisme* alhora popular y senyor; el mateix humor del poble, destilat, però, al través d'un gran, d'un innat sentit de distinció aristocràtica; un *humorisme* ben diferent d'aquest que avuy s'estila en la nostra literatura present y en la nostra vida social. Corre entre nosaltres, en efecte, una lley d'*humorisme* de baxa estofa, una sornagueria rústica, una ironia taujana, un esperit de mofeta incivil, no nascuda d'un fons de pietat y de simpatia, sinó expressió d'un fons d'excepticisme egoista y orgullós, de cinisme descarat, que solament sap despertar la rialla trepitjant irreverentment totes les coses sagrades y dignes de la vida humana, y llençant el verí del més abjecte sarcasme damunt de

totes les manifestacions de la bondat y de la virtut. Aquest humorisme, ja fa temps de moda entre nosaltres, va vestit de vegades de totes les gales del bell dir y de tots els orípells de la filosofia; però la seva vil qualitat y 'ls seus efectes corruptors són encara més repugnants y condemnables en aquest cas, y acusen, en l'escriptor, una degradació moral y estètica més repulsiva. Quin contrast el d'aquest humorisme ab el d'En Pin y Soler! El del nostre ilustre compatrici és un raig lluminós de la matexa bondat del seu noble cor, filtrat al través del prisma de la seva lúcida intel·ligència; es només que un efluvi intel·lectualisat d'aquest fons de pietat humana que portava com un dolç caliu dintre la seva ànima.

L'humorisme d'En Pin y Soler merexeria un llarg estudi apart. Jo m'he de contentar ab una ràpida ullada sobre les seves manifestacions en la seva obra novelística. El seu humorisme es com un may interromput llampegueig que ilumina'l seu personalíssim estil. Y ¿què es el seu estil, sinó una enginyosa *causerie* bredada de vives espurnes d'un humor sadoll de simpatia humana? No hi ha potser una pàgina de les seves noveles hont l'acció no vagi acompanyada d'un saborós comentari subjectiu, o embolquellada en un pietós somriure sobre l'aspecte faceciós de les humanes miseries; un comentari, un somriure fet sempre com de passada y distretament, però, per axò mateix, d'una sugestió insuperable. Vagin uns quants exemples.

El marit de la Guadalupe, el senyor Arbona, aquell home de negocis que roda per tot Europa, passejant el seu avorriment de marit dissortat, un dia compareix a casa seva, un xalet d'una vila suïssa, y, ab estranyesa de tota la seva familia, no parla d'anarsen de viatge pel motiu de tenir d'esperar un amich, «ab qui havien convingut anar a donar un toïm fins al Caire, d'hont devia portar una somera y un ruch ben menuts per un aficionat a la raça asnal».

Vègis aquesta pintura d'un hotel de ciutat petita : «Me'l vaig endur, diu, a un d'exos moderns hotels... hont tot es pretensions y esquifit, comensant pel nom, que pel cap més baix ha de ser del *Univers* o dels *Emperadors*, seguint pels *hoteliers*, humils criats d'altres fondes de ciutat gran, nebots d'altres fondistes, exits tots ells de viletes piemonteses o

savoyanes, hont crien cambrers y personal fondístich com a Valencia crien cuchs de seda, a la plana de Vich garrins y a Marennès ostres, y terminant per los menjars, servits baix noms estranys, guarnits sempre d'herbes fregides y papers retalladets.»

Recordèu aquell comentari d'un primer oficial d'*Hacienda*, assidu concurrent a les audicions d'òpera del teatre de Tarragona, hont el director, per manca de confiança en les trompes, substitucix el *solo* d'aquestes pel harmonium. «—¿Ha oído usted—pregunta l'oficial d'*Hacienda* al seu vehí de lluneta, un capità del regiment de guarnició—, ha oído usted el solo de harmonium? Lo han sacado bien; ¡qué lindo es!» Y l'altre observa : «—¡Si lo oyera usted en el Real, tocado por un órgano! ¡Es divino!»

La infantesa del Jaume es un espeternegar seguit dels més deliciosos trets humorístichs. El contrast entre la llibertat que frueix el petit Jaume a casa 'ls seus didos pescadors y la rígida educació a que tracta de sotmetrel a casa seva la gelosa tia Pona, es motiu d'escenes inoblidables per llur força còmica.

Però 'l fort del seu humorisme 'l trobèm, com ja he dit, en les coses dites de passada, en detalls improvisats en el curs de l'agradosa conversa, qu'es l'essència del seu estil. Axí quan se refereix al nom del nostre Castell de Pilat, en una resumida historia que fa del venerable edifici, diu : «Per intrigues o mal voler, lo govern imperial cridà al Valerius Gratus, enviant al seu lloch a un altre prefecte anomenat Pontius Pilatus... y, com lo símbol dels Apòstols, ha marcat ab un segell d'infamia lo Pons Pilat, que's rentà les mans quan no n'era hora... ha fet també que aqueix nom malehit», etcètera.

Es en la matexa narració hont se revela moltes vegades el personal humorisme del nostre novelista. Té una certa manera subjectiva de contar els fets més trivials que 'ls dóna novetat y una força dramàtica insospitada. Vègis com explica l'arribada del vapor en que Bernat el mahonès torna d'Amèrica : «Tots los vapors que no 's cremen, ni 's reben ten, ni 's foraden, ni rompen l'hèlice, ni perden el timó, ni són desarborats, girats damunt davall com bressols y enviats a reposar sobre les ignotes planures que servexen

de sola a les aygües del mar, acaben un dia o altre per arribar a la desitjada terra.»

Altres vegades la nota humorística va íntimament lligada a la nota dramàtica y n'accentúa d'una manera intensíssima la impressió. Quan, en *La família dels Garrigues*, tots abandonen el mas, fugint de la mala vida que'ls dona el geni arrebatat y insolent del hereuet, aquest se queda sol a la casa; y 'l capítol acaba ab aquestes paraules : «Y l'hereuet Garriga's quedà sol ab lo seu gos!... No, una gossa!... La Mustela!»

No vull ferme pesat afegint més notes humorístiques a les ja esmentades; y cal observar que aquestes notes desprestes de la narració perden forçosament una gran part de la seva gracia.

Moltes vegades l'humorisme d'En Pin se desplega en forma de sàtira social. Es d'un vigor excepcional la sàtira que li inspira la valentia pinxasca del hereuet. (*Família*, 56) : «La valentia, que fou una qualitat, es avuy una costum. Cal ésser valent!, y, sobretot, dirho! Ay del que no siga valent! Menjarà pa sech tota la vida!... Lo bell es ser valent al llevarse, al lligarse les espardenyes, al badallar, al menjar, al beure, al discutir política o vides ajenes, y, sobretot, al anar de *gallo*», etc.

Llegiu, també, el capítol del *Jaume*. La prova d'una òpera seria (p. 249), hont desfilen uns quants exemplars deliciosíssims de crítichs musicals y d'aficionats al *bel canto*.

¿Y volèu més aguda intenció satírica que aquesta definició d'una ciutat moderna suggerida per l'*ensanche* de Gènova? : «A Gènova, en un dels carrers novament construïts per enginyers industrials o industriosos, qual ideal artístich semblen ser les paraleles que no van a cap part, creuades per paraleles que no vénen d'erlloc; rengles de cases tontes, tan altes les unes com les altres, fent fatxada a altres cases tontes d'igual alçaria, lo conjunt de llur sistema d'urbanisació donant una idea bastant exacta d'una colossal lliura de xocolata», etc.

* * *

No tinch espay per estendrem sobre la interessant nota cosmopolita tan característica del talent novelador d'En

Pin, y que li dóna un relleu tan personal entre'ls primers conreadors de la novela catalana.

Però, ab la nota humanista, l'humorista y la cosmopolita no està exhaurit el comentari crítich del seu art novelístich. Resten, encara, per examinar altres notes, que si bé no tan personals del seu talent, arrodonexen y completen el judici de la seva figura literaria. Resten la nota poètica, la dramàtica y la del ambient de les seves noveles. Les examinaré ràpidament. ...

L'art d'En Pin, eminentment observador y psicològich, no dexava gayre espay a les expansions líriques, a les expansions de pura poesia. Axí y tot, en una ànima dotada com la d'ell d'un sentit humà tan complet, tan integral, no podia mancar la nota poètica. Y, en efecte, en alguns moments culminants de la narració, quan el conflicte de les passions arribà a una situació de repòs, a un parèntesi en que l'alè del narrador naturalment s'atura després del esforç màxim esmerçat en els episodis de més violent dramatisme, el nostre escriptor se dexa breçar per la pura contemplació de la vida íntima dels seus personatges o del paysatge que'ls volta, y escriu pàgines amarades de la més pura poesia.

Tornaré a recordar aquell moment en que l'orfe, el Narcís, se queda sol en el mas y evoca, en la intimitat de la seva ànima, els recorts de la seva infantesa y l candorós enamorament que'l lliga a la Mercè. El passatge ja transcrit vá seguit d'una descripció pregonament lírica del paysatge, que'l pinzell del autor associa, ab un màgich poder de sugestió, al ensomni d'aquell cor enamorat.

Aquell capítol de la novela *Jaume*, un dels més reeixits de tota l'obra d'En Pin, hont tenen lloch aquelles escenes tan plenes de frescor juvenívola del maset de don Romuald, y hont esclata la declaració d'amor del Jaume y la Guadalupe, porta un colofó lírich, tan breu y concís com amarat d'intensa poesia.

Però hont se revela magníficament el poeta que covava en els seus dintres el nostre gran novelista, es en el final verament shakesperià de la trilogia, aquella transfiguració d'aquella pobra tia Pona, l'escarràs de la familia, l'única supervivent de totes les tragedies, vella, malalta, pobre y desamparada, en tot un símbol de la més sublim poesia,

en una aparició poemàtica que resumeix en les paraules incoherents de la seva follia tot el sentit ocult de la tràgica història, en una encarnació impressionant del terrible destí que ha delmat aquella rica y potent llar patriarcal del mas dels Garrigues.

* * *

¿Y què diré de la nota dramàtica tan viva, tan intensa en tota la història d'aquesta família? Aquest intens dramatismes d'En Pin y Soler és nascut — y això és d'un valor extraordinari — dels mateixos caràcters, del conflicte fatal entre les seves passions. Per aquesta raó l'nostre novel·lista pot acumular, en l'espai d'un sol moment, una pila de notes dramàtiques y multiplicar així prodigiosament l'efecte de les escenes culminants. Dos d'aquests moments els tenim en *La família dels Garrigues*. L'arribada del Jaume, errant pel estranger, la fugida del Narcís del Seminari, la declaració del seu amor a la Mercè, la revelació del terrible secret del seu naixement, la rauxa de follia que l'arrossega a un intent de suïcidi... tot això passa, com un llampech esgarriat, en el breu espai de temps que comprenen les darreres pàgines del llibre. El mateix art magistral de simultanejar diversos incidents dramàtics brilla en aquells capítols de la mateixa novel·la on estan combinats hàbilment y ab la més rigorosa lògica l'últim atac de feridura del hereu, el descobriment del amor del Narcís, la tornada del Jaume y l'agonia y la mort del amo, glossada ab el cant sinistre del xup en les ombres de la nit. El mateix comentari podriem fer, encara, d'altres passatges de l'obra.

De vegades és un senzill tret dramàtic el que dona relleu inesperat al joc de les passions. Així, aquell idili de les primeres declaracions del amor del Jaume y la Guadalupe va subratllat d'una frisança bellament dramàtica ab l'acció del Jaume al seguir darrera la seva enamorada, quan aquesta, donant exemple de valor al esporuguit jovent de l'excursió, se llença resolutament al pas perillós del Pont del Diable.

La nota dramàtica va sempre unida a la més fina observació psicològica, y no roman circumscrita a la pura rea-

litat externa. En *Niobe* es d'una imponderable delicadesa d'observació, y del més íntim dramatisme, el comentari que fa En Pin y Soler de les sensacions qu'en el pit del orfe Ramon desperta la mort del seu padrí Narcís: «Mes les hores passaven, y 'l padrí no tornava... ni tornaria més... may més... ni dintre un any, ni deu, ni trenta, ni mil... may més!... May més!»

Y, per fi, llegiu, en *La familia dels Garrigues* (155-157), aquella emocionant visita que'l Narcís fa en secret a la cambra solitaria de la Mercè. El Narcís sap que'l seu amor es un impossible. El destí li imposa la carrera sacerdotal. Y 'l deliqui d'amor lluyta en el seu cor ab el remordiment de la seva acció; la pura poesia que brolla d'aquella cambra hont s'estoja 'l tresor que voldria ferse seu per tota la vida, va a ròmpres brutalment en el seu cor com una onada blava y resplendent contra la penya inexpugnable del fat advers; y quan, desfet y pantejant, se retira d'aquell santuari de les seves ilusions, se troba ab un llibre damunt del seu escriptori, la *Guia de pecadors*, de fra Lluís de Granada; ell l'obre maquinalment y llegeix: «mira también que cuanto más entregares tus pensamientos y tu cuerpo a deleytes, tanto menos hartura hallarás», etc. Es aquest un passatge que honraria 'l nom del poeta més gran que pugui haverhi en la literatura universal, una escena que no desmerexeria ni posada al costat d'aquella similar, tan famosa, del *Faust*, de Goethe.

* * *

Ens resta dir alguna cosa sobre la nota del ambient, tan important en les noveles d'En Pin. Ell no oblida may que'l fons del escenari hont se descapdellen els conflictes de la seva obra es l'augusta acrópolis tarragonina ab tota la càrrega ingent dels seus grans recorts històrichs. La majestàtica simplicitat romana ha brollat a dolls dels murs y dels monuments de la vieja ciutat per difòndres en l'ambient de la trilogia y amarar tota la vida sana y robusta dels seus personatges. En tota l'obra novelística d'En Pin l'ambient romà de Tarragona es com una claror daurada que embolcalla y penetra tota l'acció. Y aquest caràcter difús del ambient històrich es positivament un dels encerts del

nostre gran novel·lista. Sense dexarse arrossegar per les tendències dels costumistes del seu temps, que tan inclinats eren a fer del ambient l'element central de la novel·la, fins al punt qu'escenes y figures no haurien tingut cap relleu ni significació arrencades del march dels costums tradicionals del poble hont les enquadraven. En Pin y Soler dóna a les seves figures y conflictes un valor independent dintre l'estreta relació en que les posa sempre ab l'ambient històric y social emanant de l'antiga ciutat. Així, en l'obra d'En Pin, si bé en íntim y constant contacte, resten sempre separats l'element típic y pintoresch y 'ls elements que constitueixen l'entranya de l'acció. Ab aquest procediment ell se pot permetre, una que altra vegada, obrir un parèntesi a la narració, per esplayar, com en un «intermezzo», la seva ploma tan colorista en les manifestacions populars de la tradició colectiva, o en la descripció de les grandeses monumentals de la ciutat. Recordaré, només, la magnífica descripció de les festes de santa Tecla en *La familia dels Garrigues*, hont l'espectacle dels castells dels Xiquets de Valls li inspiren comentaris rublerts d'una gran emoció èpica y espurnejats de graciosíssims acudits; y les magnífiques descripcions de la Tarragona romana, l'una en *La familia dels Garrigues*, y l'altra, en *Niobe*, aquesta més subjectiva, més lírica, tota xopa d'una pregonia enyorança. Altrament, tota l'obra està plena de referències a la seva ciutat, les unes emotives, les altres humorístiques; entre aquestes darreres, aquella, irònicament posada com una nota erudita al peu de la plana, sobre la Capona, la campana més grossa de la catedral. «A tres quarts de dotze — observa molt seriosament En Pin y Soler — la Capona avisa a les cuineres que ja poden tirar l'arròs a l'olla». Quina visió de vida patriarcal sugereix aquesta graciosa nota! Oh, temps feliços dels nostres avis!

Tampoch oblida 'l nostre novel·lista l'ambient polític y social modern. D'axò en són bons exemples els capítols de *La familia dels Garrigues*, hont, al voltant de la figura del hereuet, desplega les més còmiques escenes de la política menuda dels poblets del Camp, y tots els capítols, regalant color, dedicats a la infantesa del Jaure en el típic barri dels pescadors de la ciutat. Y, per acabar aquesta part del meu estudi, esmentaré la inenarrable escena del casament del viudo

y dels monumentals «esquellots» que li dediquen els «amichs» del barri, capítol hont hi ha un davassall de personatges divertidíssims y de grotesques facecies del més pujat efecte còmich.

* * *

Mancaria en aquest modest estudi quelcom d'essencial, si no consagrés alguna consideració a la tècnica novelística d'En Pin y Soler, en la qual se revela mestre inimitable.

En la tècnica novelística s'observa un gran progrés d'una a altra novela de les tres successives que publicà sobre'l mateix tema. Pin y Soler acabà per encertar la seva tècnica en *Jaume*, y, sobretot, en *Niobe*. El to de *causerie* congènit en ell li dictà no sols l'estil, sinó la matexa tècnica narrativa. En *Niobe*, que s'obre originalment ab una conversa del propi autor ab un humil ciutadà de Tarragona, el novelista juga materialment, y, ab un mestrívol domini, ab els múltiples y heterogenis temes de la seva narració. En la primera novela, *La familia dels Garrigues*, la tècnica, axí com l'estil, són encara plenament objectius; en *Jaume* ja apunta y s'obre pas la norma subjectiva del seu temperament; y en la darrera novela, en *Niobe*, la seva manera personal d'escriure y de narrar com al atzar d'una conversa, triomfa plenament.

Pin y Soler, altrament, mostra en el curs de la seva obra una ductilitat extraordinaria per a adaptar-se a les diferents tècniques exigides per la classe dels arguments. Una novela, o bé's proposa anar a la recerca del futur desconegut dels personatges, y llavors l'element de sorpresa es constituït pel mateix destí d'ells, que l'autor va texint a mesura que avança en la seva narració (aquest gènere de novela podríem anomenarla «*novela de destí*»); o bé l'objecte del narrador es explicar, o més concretament descobrir en el passat d'algun personatge un fet secret o ignorat, un enigma que doni l'explicació de la seva vida, o d'alguns fets de la seva vida actual; en aquest cas, l'element de sorpresa es constituït per aquest secret, situat en el passat, que l'autor cura de tenir amagat fins el moment qu'ell jutja oportú de presentarlo clar y patent als ulls del lector (aquest gènere de novela podríem anomenarlo «*novela d'enigma o de clau*»).

En un y altre cas la tècnica narrativa es completament distinta. En el primer cas, la narració pot ésser llisa, seguida y sense entrebanchs; l'autor mateix ens va revelant gradualment la incògnita del destí del personatge, o personatges, perquè es ell el lliure creador d'aquest destí. En el segon cas, la tècnica s complica, perquè, tenint d'anar a la descoberta del passat, l'autor s'imposa o bé una marxa retrògrada y seguida, o bé un salt o una serie de salts en terra en la vida del personatge, sense perdre may, però, el contacte y la relació ab el seu present. Les dificultats tècniques en el segon cas augmenten encara si tenim en compte qu'és molt més difícil mantenir l'interès dramàtic en una narració en que tot gravita al voltant d'un sol punt, un fet o circumstancia oculta en el passat, que per poch que s'allargui la obra corre 'l perill d'ésser endevinat pel lector abans del moment elegit pel autor. En canvi, en el cas d'una narració hont l'element desconegut és el mateix esdevenidor del personatge, l'interès dramàtic sols depèn de la inventiva del autor y del seu art de lligar els fets en una serie ininterrompuda.

En la trilogia d'En Pin y Soler tenim tres models de tècnica novelística : una novela de destí (*La familia dels Garrigues*), una d'enigma o clau (*Niobe*) y una de mixta (*Jaume*). En *La familia dels Garrigues* Pin y Soler segueix, o millor crea, pas a pas el destí dels personatges d'una familia. La narració llisca sense batzegades y segueix fins al final el destí del herèu y del hereuet; però dexa en suspens el destí dels altres membres de la familia. Sols hi es apuntat el detall retrospectiu de la filiació del Narcís que determina 'l seu destí.

En la novela *Jaume* reprèn el fil del destí d'aquests personatges; però, consagrada l'obra a traçar el retrat moral del Jaume, l'autor se veu forçat a recular a la infantesa d'aquest, y, per tant, dels seus germans, per estudiar a fons les arrels de la seva psicologia y del seu temperament. Altrament, dintre d'aquest march la marxa es progressiva, exceptuats els moments en que introdueix nous personatges, com els de la familia Salvat, o 'l del capità Larramendi, en els quals se veu obligat a una narració retrospectiva de llurs vides.

Finalment, en *Niobe* tenim un bell exemplar de *novela d'enigma*. Tot l'interès dramàtic d'aquesta novela jau en la recerca de la mare del Ramon, el fill del Jaume. Les dificultats s'amunteguen davant del narrador, per tal de donar consistència lògica a la narració y retardar la descoberta del secret que ja cap a la meytat de l'obra es pressentit pel lector. El passat y 'l present desfilen alternativament davant dels ulls d'aquest, y 'l talent del novel·lista es posat a prova pels elements imprevistos de que ha de vòltar el misteri cercat.

* * *

Senyores y senyors:

Jo 'm crech interpretar el sentir general de les presents generacions literàries de Catalunya afirmant que l'obra novel·lística d'En Pin y Soler pot ésser col·locada en un dels més alts llocs d'honor de la nostra literatura, ab la seguretat que, siguin qualsevullen les fluctuacions del gust y les tendències de les escoles en l'esdevenidor, restarà per sempre més y definitivament voltada de l'aureola de la immortalitat. Però, al formular aquest judici categòric, sento una veu sortida d'alguns dels joves cenacles de la nostra terra que'm surt al pas ab aquesta greu objecció : « — Bé sí! Es veritat! Les noveles d'En Pin són un monument de la nostra literatura... però... però... llàstima de la llengua en qu'estan escrites!»

Ah, no!; replicaré als qui 'm facin aquesta greu objecció. Les noveles d'En Pin y Soler no reben cap perjudici de la llengua en qu'estan escrites. Tot al contrari, és en bona part a la mateixa llengua en qu'estan escrites que deuen llur altíssim valor! Axò sonarà com una paradoxa en aquest temps nostre, tan primmirat en qüestions de llengua, tan exigent en el camp de la correcció gramatical y del casticisme. Però no es una paradoxa. El que passa es que'ls catalans som una gent enamorada de fórmules simplistes y apassionada per totes les tendències radicalment uniformadores. De la gran veritat que a tot poble convé tenir una llengua severament regulada per la gramàtica y neta en tota la mesura possible d'influències forasteres; de la veritat que tota llengua, com a instrument de cultura y com a vehicle d'expressió literària,

té de diferenciarse en algun grau de la llengua parlada y popular, hem deduhit exalebradament un munt de conseqüències absurdes. Y una d'aquestes conseqüències absurdes, que, entre molts, passa com a dogma, es que la llengua literaria ha d'ésser de la més perfecta uniformitat lèxica, morfològica y sintàctica en tot el vastíssim camp de la literatura, desde 'l document curialesch a una colecció de sonets, desde 'l sainei lleuger al epitafi, desde 'l discurs acadèmich a l'oratoria sagrada popular, desde l'assaig filosòfich a una novela de costums. Quina idea més falsa! En la literatura hi ha tota una gamma extensíssima de gèneres, qu'exigexen una gamma corresponent de matisos lingüístichs. La literatura es expressió de la vida colectiva d'una banda, y de l'altra, expressió de la individualitat. Si en aquest darrer cas la literatura pot servirse legítimament d'una llengua francament diferenciada del poble (y aquest es el cas de la poesia en general), en el primer cas, té d'emprar un tipus de llengua acostat al de la popular o parlada, y tant més acostat com més directament hagi de reflectir la vida del poble en qualsevol dels seus estaments. Y aquest es el cas de la novela.

Estich tocant precisament un punt de gran transcendencia estètica; un punt qu'està donant lloch a les més interessants controversies en l'actualitat; un punt que toca l'entranya d'aquesta universal *crisi de la novela*, de la qual tant s'està parlant y escrivint ara, en tot el món civilisat. Se n'ha parlat, també, entre nosaltres de la *crisi de la novela catalana*; y ab rahó. De noveles de la densitat y del valor representatiu de les d'En Pin y Soler fa temps, molt temps que no n'han sortit en la nostra literatura. Del que no s'ha parlat, que jo sàpiga, al tractar d'aquesta crisi, es de l'extraordinaria importancia que té en la novela la qüestió del estil y del llenguatge.

Hi ha hagut qui ha afirmat — l'escriptor francès Jacques Banville — que «l'error principal del estúpit segle XIX, en literatura, ha estat el d'haver fet de la novela una obra d'art, o potser, més simplement, d'haverhi vist una obra d'art». No sotscriuré 'l judici involucrat en tan atrevida afirmació. Però, sí, diré, qu'en aquesta afirmació apunta una gran veritat. L'essencia de la novela és la representa-

ció directa de la vida. Y axí, encara que la fem entrar dintre 'l concepte ampli del art, haurèm de reconèixer que reclama uns medis d'expressió diferents dels qu'empren els gèneres literaris més allunyats de la vida colectiva. Y, en aquesta diferencia general, hi entra necessàriament la del instrument expressiu per excelència : el llenguatge. No sóch jo solament qui, davant de la crisi universal de la novel·la, me demano si 'l novel·lista, axò es, l'escriptor que té per ofici observar la vida en acció y donarnos la impressió mateixa de la vida, pot ésser un escriptor preocupat principalment pel estil, pel purisme de la llengua y per la correcció gramatical. No sóch jo sol el qui creu que aquestes preocupacions purament lingüístiques tenen d'actuar com greus obstacles en el treball de representar directament la vida, únich objecte del novel·lista. No sóch jo sol el qui fa una franca separació entre l'artista de la paraula, qu'es el poeta en el seu més ampli sentit, y l'observador y *recreador* de la vida, qu'es el novel·lista, y, en sentit més restringit, el dramaturg. Qui segueixi ab alguna assiduitat el moviment literari contemporani sap quanta tinta s'ha esmerçat en llibres y revistes per dilucidar aquesta qüestió d'alta estètica. Jo invocaré solament l'autoritat del distingit escriptor catòlich francès Henry Massis, qui, en unes lluminoses *Reflexions sobre l'art de la novel·la*, comenta, com un dels més interessants aspectes de la crisi d'aquest gènere literari, el referent al estil y al llenguatge, y pren francament partit per la distinció, en aquest terreny lingüístic, dels gèneres literaris. «Observem, primerament — diu ell —, que'l procediment creador del novel·lista's diferencia essencialment del del artista literari. La tendència del novel·lista 'l porta vers les coses; està assetjat, conduhit pels esdeveniments, per les circumstàncies... Tot escrivint, no pensa més qu'en el qu'ell conta. Es la vida ço que'l mena, ab les persones ab qui ell topa, ab els gestos, ab les paraules que d'aquelles brollen. Està tot girat al defòra, al aspecte real, humà, social dels éssers y de les coses. Com qu'ell inventa, sense preocuparse de la correcció, el seu llenguatge ha d'ésser directe, natural, tot moviment... En canvi, l'operació creadora del artista s'exerceix en tot un altre sentit : no té altra preocupació sinó la de la faysó individual ab que s'expressa, asset-

jat com està per formes de frases. L'objecte per a ell es la configuració musical o plàstica d'imatges contagioses, obtingudes per un procediment de reducció, de síntesi... y traduhides en ritmes y sonoritats. Es la realitat ço que condiciona la invenció del novelista; es l'art, en canvi, es la noció de la bellesa literaria ço que en el pur literat condiciona la materia que tracta, la determina y li imposa la forma y la qualitat.»

Les conseqüències d'aquesta doctrina, que jo crech justa y irrefutable, són d'importancia. El novelista té d'identificarse ab la vida dels éssers qu'ell reproduëix, y, per tant, té d'expressarse en una forma ben acostada al parlar espontani de la gent qu'ell retrata; té d'expressarse sense artifici literari, ab tota la fidelitat possible; perque no es ell qui parla, com el poeta o l'artista literari; ell es únicament l'instrument al través del qual parlen els seus personatges. Axí, donchs, el model del novelista no es la llengua escrita, sinó la llengua parlada.

Déu me'n guard d'extremar les conseqüències d'aquesta doctrina fins al punt d'admetre que'l bon gust y'l sentit estètic no han d'intervenir per res en la llengua y en l'estil del novelista. La fidelitat a la llengua parlada no té d'ésser en el novelista una reproducció fotogràfica. El bon gust, el sentit estètic intervindrà activament en la selecció dels elements observats, y, per tant, en la selecció dels mots y de les formes lingüístiques populars que triarà sempre entre les més intensament expressives y característiques. Però, per molt que concedim a aquesta intervenció del bon gust, la llengua y l'estil del novelista tenen de mantenirse essencialment fidels a les formes populars. Hi ha algun esperit candorós que proposa una fórmula de conciliació. El novelista, diu, ha de parlar un llenguatge d'aristocràtica correcció en la seva narració y ha d'emprar ab tota fidelitat el dels seus personatges en els diàlechs. Els qui proposin seriosament aquesta solució no tenen ni la noció més elemental del qu'es o ha d'ésser una novela. Cervantes cometia les matexes faltes gramaticals que'l seu Quixot y Sancho Pança. Prou que ho sap tota la catterva de Clemencins que han seguit y segueixen famolenchs el rastre de les incorreccions cervantines y que udolen

trionfants quan poden rosegar algun solecisme arreplegat
ça y lla dels seus llibres. El novelista tracta y manipula
la materia viva de la humanitat, se les té d'heure ab el
flamareig de les passions, ab l'esquitx continuat de la hu-
mana miseria. ¿Volèu que'l manipulador de tots aquests
ingredients entri y treballi en el laboratori de la vida,
vestit de marquès o de gentilhom?

L'aplicació de totes aquestes reflexions a l'obra nove-
lística d'En Pi y Soler es ben clara. Resulta, axí, que'ls
defectes y les tares que'l desenfrenat preciosisme de moda
entre nosaltres troba en l'estil y llenguatge d'En Pi y Soler,
són precisament les seves virtuts y qualitats, mercès a les
quals aquestes noveles no són obres *mortes*, com tantes y
tantes *belles* noveles que surten ara de la ploma dels nostres
primmirats culterans; sinó obres *vives*, ab una vida bate-
gant y forta que'ls assegura la immortalitat. Molts lamen-
taran no trobar, en cap de les seves planes, un sol *hom*; però
molts s'alegraran de trobar, en cada capítol, un *home* vivent,
sencer, ab sang a les venes y ab un cor al pit. Pot reposar
en pau 'l nostre plorat escriptor per ço que respecta la seva
llengua. Els nostres petits cenacles el podran criticar;
però, com hem vist, també en aquest punt fou un anticipat;
y ara s'axequen a Europa veus que li donen la rahó.

He dit.

RESPOSTA
DE
DON ANFÒS PAR

Senyors:

Senyors Acadèmics:

Plahenta tasca y planera es aquella que m'ha conferida la Real Academia al designarme pera retre les oficials saluts al novell company En Manuel de Montoliu; plahenta, puix dolç es abraçar l'amich de minyonía y lo consemblant en sentiments y aficions; planera, per ço com poch m'hauré d'esforçar en fer la llohança consuetudinaria d'aquell qui vos ofereix curulla sa vida literaria, bona part de la qual, noresmenys, s'es exèrcida en crítica pública ben coneguda de tots vosaltres. No pantejaré, donchs, per treure a flor d'esguart, ço que tots sabèu, y abans me costarà de discernir los trets característichs de sa obra extensa, que no pas freturaré de materials a metre en relléu.

Esbrocem, primer, ses efemèrides. De nisaga tarragonina, nasqué l'any 1877 a Barcelona, anch que sa infantesa transcorregué en la imperial ciutat, ahont sojornava usualment sa família. Estudià lo batxillerat ab els PP. Jesuïtes a Manresa y la carrera de Filosofia y Lletres en nostra ciutat. Als vint anys lo fat advers li féu experimentar, ab la ruïna del seu pare, aquella expressió de Shakespeare, qui sols té traducció literal en la nostra amadíssima llengua catalana, «la dura estreta de la necessitat». Aquesta dissort, tingué, naturalment, pregonia influencia en la carrera d'En Montoliu, y àdhuch en una de les característiques de son estil. Carlyle considera com un factor favorable pera la producció literaria la fretura material; ver es qu'ell se refereix al autor imaginatiu. Per ço que fa a la crítica no es pas exacte, en especial en nostre pahís, ahont son noble exercici no es remunerat per diaris ni editors, qui, d'altra

part, bé se'n llogren. En Montoliu començà ja llavors a revisar la producció literaria catalana en *Lo Poble Català*, d'ahont passà a *La Vanguardia*, y, finalment, a *La Veu de Catalunya*, en les columnes de la qual, durant molt de temps, ha vingut descapdellant son «Breviari crítich», ahont tots nos som orientats en aquests temps, pera les Belles Arts, calamitosos y difícils. Y axò que també ho era la situació d'En Montoliu : no es pas descobrir res de nou, afirmar que desde'l temps de la revista *Juventut*, no hi ha hagut un sol diari barceloní qui hagi dexat pronunciar-se a sos redactors ab absoluta independència de son credo polítich y conveniencies materials; y aquesta manca de crítica ardida, més imparcial, es estat precisament una de les determinants de nostra actual crisi literaria : car, anch que no ho sembli, bons autors necessiten vers crítichs. Cal, donchs, justipreuhar la extensa y documentada tasca del «Breviari», havent en compte la limitació que moralment, sinó efectiva, imposaven successivament al crítich los tres diaris ahont l'ha portada a cap.

La obra crítica de nostre amich, la més popular d'ell, es documentada, comprensiva y serena; fuig de les agudeses y afirmacions paradoxals (aquesta malura avuy extesa y que amanida ab uns quants noms estrangers, frases hiperbòliques y paràgrafs retallats, es estat suficient per fonamentar pedestal); té la característica d'entretenir-se en tots los cayres de la producció examinada, ço que pressuposa amor vers ella, com es condició essencial del crítich sentir, oy més quant ha d'indicar censura. Aquesta simpatia dickensiana ja demostra la excelsa qualitat de les recensions de nostre company. L'estil d'aquest no es concís, ni punyent; flueix sempre abundós y suau, y pren sovint bon desenrotlle, fruyt, d'una part, de la extensa erudició del crítich, y de l'altra de sa qualitat congènita qui li fa defugir los sotrachs y efectismes estilístichs.

En Montoliu, donchs, no's llença a síntesis genials y llampants, que pretenen condensar tot lo mèrit d'una obra dins un parell de mots y llençarlos, infatuat, a la plebs ignara, qui roman astorada al veure la senzillesa ab que'l crítich ha expremut la quintaessència d'aquella; ell la estudia curosament, penetrat de la transcendència de son

mester, s'extén a pler pera trelladarne al llegidor un reflexe acurat, y exposa ab respecte, veladament quan es advers, son judici. No hi ha pas dupte que si En Montoliu hagués escrit pera un diari, qui ací no existeix, qui se fos complagut en sostenir la independència absoluta de son crítich, sos judicis serien estat en conjunt més severs; mes d'una part, açò no es pas desmèrit pera ell, y de l'altra tots los espanyols ja som avesats a descomptar un tant per cent hiperbòlich, y sabèm que correcte vol dir dolent, bo significa correcte, y magnífich equival a passador, talment com «principal» implica un primer pis, «casal» no es més que una casa, «palau» es una «sala», «institut» un «centre d'estudis» y «universitat industrial» una «escola».

Dins lo camp de la crítica y literatura general, cal situarhi la càtedra de literatura espanyola que, com a substitut de nostre eximi president honorari, lo Dr. A. Rubió y Lluch, ha donat durant llarchs períodes en nostra Universitat, sa gramàtica de la llengua castellana (tres volums), axís com també nombroses obres que, ab traduccions y anàlisis de Novalis, Holderlin, Morike, Goethe, Ausias March y Fray Luis de León, ha publicades en sengles volums la «Editorial Cervantes»; afegexins'hi les traduccions de Corneli Nepos, Jorn Uhl, de Gustav Frenssen (edició «Estudio»), *La vida nova del Dante* (Biblioteca Popular del Avenç), *Mistral, el clásico moderno* (en la revista «Estudio»), *Verdaguer* (en la «Gazeta de Vich») y *Irvine, L'anell del Nibelunch* (Associació Wagneriana), y hom compendrà sa erudició vasta y delicada percepció estètica.

Una altra branca literaria, la més gustosa pera mi, en la qual exceleix nostre novell acadèmich, es la de la Filologia. En 1908 guanyà per oposició una de les tres places de pensionat fundades per la Diputació de Barcelona pera anar a estudiar lingüística romànica a Alemanya; seguí los cursos de la Universitat de Halle a s. de 1908 a 1911, obtenint en lo seminari de dita ciutat la òptima qualificació, ab sa memoria *Les Troves de Jaume Febrer*, retornant ab sos companys a nostra ciutat, ahont la Diputació obrí ab llur concurs les Oficines Lexicogràfiques dependents de la Secció Filològica del Institut d'Estudis Catalans. Poques empreses de nostra terra són estat planejades ab tant seny

com aquesta il·lustre corporació : lo fet de regonèixer que no teníem filòlechs y que calia trametre joves ab preparació adequada pera qu'acquirisin una formació científica ab los mellors professors avuy existents, mereix l'acquesència incondicional; conèxer-se humilment un mateix es un bon principi constructiu.

La tasca del nou doctor no pogué començar ab mellors resultats; en los «Estudis Romànichs» enclogué : I. *Un nou poeta català medieval, Notes sobre lo perfet perifràstich català*; II. *Morfologia verbal del Rosselló, Redacció de la Crònica de Jaume I, Documents antichs del Ribagorça*; en la «Biblioteca Filològica» : *El llenguatge com a fet estètic y com a fet lògic*; en lo «Butlletí de Dialectologia Catalana» : I. *Etimologies catalanes*, II. *Miscelània sintàctica*, III. *Bellum videre en català*, IV. *Estudis etimològichs y lexicogràfichs*, V. *Sufixes -etum, -ellum en los noms de lloch*, VI. *Vocabulari del Camp de Tarragona, Los noms de rius y fluvials a Catalunya*; en lo «Butlletí Arqueològich Tarraconense» sa trascendental tesi sobre la *Cançó de gesta de Jaume I, nova teoria sobre sa Crònica*, qui després ha donat lloch a moltes controversies quan es estat adoptada per altri, y que Menéndez Pidal admèt en principi en sa obra sobre los juglars, considerantla com una crònica rimada; en l'«Anuari del Institut d'Estudis Catalans» registrem : *Còdex de Poblet y la Crònica de Marsili*, y en los «Estudis Universitaris» : *Etimologies Catalanes* (VI, VII), *Consideracions sobre'l llenguatge* (VI), *Sobre l'element èpich popular en les Cròniques catalanes* (VII), y, finalment, en la «Revue hispanique» : *Les Troves de Jaume Febrer*.

Mes, ¿què esdevingué, qu'essent entrat en la Secció Filològica del Institut d'Estudis Catalans ab tants bons averanys, Montoliu y sos dos companys se trobaren bentost inutilisats, en guisa que les matexes publicacions esmentades, ahont tenien, enclòs lo deure, d'abocar lo fruyt de llurs estudis, restaren mig mortes? ¿Val la pena que us ho expliqui? Lo ceptre filològich era en altres mans y pera altres destins : diccionaris, vocabularis, gramàtiques preceptistes, n'exien sens interrupció per tot aquell temps.

Actualment la situació es la matexa : «l'esprit de suite» es estat curosament aplicat a la Filologia.

Si filològicament En Montoliu fou privat ací de tot mitjà pera manifestarse, no esdevingué lo mateix al extranger : son nom, com lo de sos companys, era debudament estimat. En 1920 fou cridat per la Universitat de Hamburg pera ferhi un curs de castellà y català; en Menéndez Pidal, aquesta gran mentalitat castellana qui ha fundat en lo Centre d'Estudis Històrichs los mellors estudis ibèrichs de filologia, no descuydant d'educar debudament un estol de dexeptes qui ara treballen com a mestres en les avençades de la disciplina lingüística, lo féu anar, en 1925, de director del Institut de Filologia de Buenos Aires, ahont organisà, ab reexida complerta, lo plan d'investigacions lingüístiques y estudis dialectals argentins. Hi dexà recort immellorable y romanen com testimonis escrits de sa activitat bonaerense : *El humanismo y los estudios clásicos* («Revista Humanidades»), *El lenguaje como hecho estético y lógico* y *El castellano en América* («Boletín del Instituto de Filología de Buenos Aires»).

Per sa competencia en literatura espanyola es substitut de la càtedra fa tants anys desempenyada ab singular aprofitament en nostre Universitat pel Dr. A. Rubió y Lluch; sectors de la matexa son sos *Estudis de literatura catalana* (1923-24) y son *Manual de història crítica de literatura catalana moderna*.

La fina sensibilitat d'En Montoliu no's limita a les lletres, ans s'extén a les altres belles arts, principalment la musica, que frueix ab passió y judica ab encert. Tant en ço, qui es terme infinit de la poesia, com en sa delectació pel bell dir y lo ritme estètic del llenguatge, En Montoliu no s'es trobat pas sol en aquesta vida : aprop d'ell, permeteume ovirar a sa companyona, ànima d'artista, esperit de fe, natura delicada, qui hi ha exercit una influència constant vers lo ideal serè, y obtingut aquella resignació equànim enfront les malaurances, qui es lo ressort de la persistència y del triomf futur. Jo'm recordo d'ella una sonata de Beethoven, fervorosament interpretada en son violí, junt ab lo pianista Granados, ja fa molts d'anys, en l'Associació Wagneriana : hi ha impressions musicals qui se'ns fan seves y nos fixen la obra interpretada; aquella nit, talment m'esdevingué.

Y ara permeteume, amich Montoliu, qu'en lo llinde de la Real Academia vos previngui que no trobarèu ací organiscacions enlluernadores ni valiments oficials, ni sentiments exaltats per escalf polítich, sigui del cantó que sigui, ni normes definitives, ni publicacions transcendents. Aquesta Corporació, que data del temps de Carles II, ha vist passar davant d'ella tota mena de trasbalsos polítichs: segons los sentiments reynants es estat malmirada pels uns o pels altres, havent, però, coincidit sempre tots, en regatejarli la consignació en llurs pressupostos. Ab mitjans insuficients es impossible l'actuació externa, com tenim preceptuada envers la historia y literatura catalanes en la carta real de nostra constitució. Mes nostra força no radica ací. Nostra vida es més interior; es en nostra ànima. Aquell esperit corporatiu que afayçonaren un paleògraf com lo Marquès de Lyó, un provensalista com Bastero, un humanista com Milà y Fontanals, un lexicòlech com Marian Aguiló, un helenista com Balari y Jovany, un historiador com Miret y Sans... Ells foren les pedres angulars del edifici de la moderna cultura catalana; llur herencia impregna aquestes parets, devèm venerarla; llurs procediments científichs, seriosos, humils, no devèm pas canviarlos; l'Academia seguirà sa via, feconda en lo silenci; contèm ab vòs, siau benvingut.